

1-20*

538(u) K24 / 9
pp. 1-20*~~insert~~

MAY - 4 1942

N. J. Mabale
Piet Boo Schroeder
do Phaphazela
Kleinletaba.
via A.T.*Miscellaneous items
of history etc. from
Piet Boo's area*July Lipadzi
Ku tshungula - Nombe.

102/6 (14/-)

Nombe - hi lava murfi wo tšela, hi klanganisa mimbiri kutani murfi lowu wu hise riwa šifengeleni. Hi teka mušobyi hi riwi funengeta hi nkumba ku ri a tšuvukeriwa hi musi. Nkumba lowu wo ptala musi ku ri u nga humi. O fanele ku hefemula wona. Loko munhu a tshunguriwa Nombe, a, hi irwi ptumeti ku ri a dya šfo lungiwa. O fanele ku thama a dya šfo ptumala munyu ku kondž ngati yi hela. Vušendže na byona a nga dyi. Na hikwašf lešf šfo dzungu a nga dyi.

Murfi wuriwani wo tshungula nombe xu šfekiwa kunene, kutani a khuriwa.

Loko a hanyile, o fanele ku heta viki ngati yifnga ha humi; loko viki ri herile, o laverina murfi a dlaya na huku yi katsiwa na murfi, kutani a lunga hi yeše a ranga hi murfi a khula xu ri na munyu via murfi hikona a nga dyaka šfo dzungu.

Ku ri Mthundangazi na wona loko wu tshunguriwa, hi yirisa munyu ku ri a nga thuki a dya kinge. Se yona ku yima ka wona, hikuva šfa nyanyisa. Ngati hi yona leyi yi kokiwaka hi munyu. Hi xwu tšavela šfe šfo munyu ku ri wu koka ngati. Murfi wa kona wu khuriwa hi šinkambana ntšena.

Fukuzane:-

Vuúbyi bya mathumba lawa yo vava ma hola matthela mapfuka.

Loko munhu a tshungula yona, o fanele ku lava fukuzani ku sungu, a ta oša a sila a katsa na murfi wa kona. Murfi wa kona wu s'fekeriswa laha ku ngayiki mošaha na Vanhwana, ni vavasati lava vo, ka va nga se khegula.

Murfi wa fukuzane wa s'fekiwa, muvabyi a teka nkumba a funekela a kangetela Šilondja Ša kona ši twa musu lowu wo hisa. Musu wu nghena. Loko a širile, ku tetiwa wunwana murfi wu tšheriwa rihlangeni ra nambu, wu pufetele riwa ši-londjeni. Ši endliwa kambifi hi siku.

Mpundfu ni na madyambu. Hambu ši nga se baleka ntire hi wa-wa-lowe. Hambu ši balekile s'fana.

Mat: lawa ma s'fekaka murfi lowu, ma kiwa hi Šinhwanyetana ša ka ši nga se kuma mavete, kumbe Mukhegulu loyi a nga ha velekiki.

Murfi wa kona na wona, wu s'fekiwa hi Mukhegulu kumbe Šinhwanyetana, kumbe ši fanyetana.

Ndidi lowu wu s'feka ku murfi wa kona wu. fanele ku ihiveleniwa kwale, wunga o-kiwa ku iwani. Loko munhu a o-ka o fanele ku oka makala. Manene tihgali hi tihunyi hikuva tihunyi tikhomiwile hi loyi a xiriswaku.

MAY - 4 1942

(1)

K24/9

Ku hlahluva ^{nh} Tiflolo. (July Liphadzi)

Loko munhu a dyonaf² ku hlahlula, o dyonaf² hi mane wa tiflolo. Twalima, Luwana, Rihwame, Šilumi. E ka leti ta mane ku ni ta Šisati, ni ta Šinuna.

~~Šinuna~~ ta Šinuna i wa timbir^h, ta Šisati timbir^h.

Ta Šinuna hi loko va hlahluva hi ndlomphu. Kutani hi leti: i Rihwame na Šilumi. Loko munhu a hlahluva hi Mungomu, o hlahlula hi ntihana na yimwe. Tinhar^h ta Šinuna, Tinhar^h ta Šisati.

E ku weni ka tona, kuna Šilumi, Sangula, Twalima, Hwami, Bvuri, Mabye, Mirar^h, Mathukwala. Loko ku si ku hlahluva ti ba Šilumi, ti vula les^haku e nafeni, ka loyi ti hlahlulaka yena a ku lungangi, ka luma, si komba thya.

Sangula :- Hi les^haku munhu ya loye, o ni le nafeni, ku bošekile.

Twalima - Hi les^haku ngati ya yena ya hisa, a yi lunganga, nkaf^h urwana o ni šitlha^hvi.

Hwami :- Mbilu loko yi thama hi ku thuka loko a karateka. Mbilu yi si ni riptadu ngofu.

Bvuri :- Hi les^haku o vabya ngofu, vanha va masaka ya yena va hengeletana hi kwalaho ka ku vabya ku yena.

Mabye : Miehleketo ya mavabyi ku si ku ni loyi a nivi lovaku.

(2)
 Mir^hfar^hfu Šilo leš^hi š^hi nga ta humelela a
 š^hile kule, š^hi le ku suhi.

Matukwala - i riwana na tatani loko va ngo
 tshavani. Loko a ti muvabyi ti ri ni
 Matukwala hiles^wfaku o vabya ngopfu.

Mir^hfar^hfu loko byi si uvabyi, š^wji komba kuri
 o ta hanya.

Mabye :- loko byiri uvabyi hi les^wf wa ha vabya
 a nga se antsa. Wa ha andlale Sangu.

Loko munhu a vabya ku hlahluveriwa mir^hfu yo
 thungula, ku fanele ku wa mir^hfar^hfu - kuri o ta hanya.
 Loko ku wa bvuri e ku hlahluveleni ka mur^hfu, hi
 les^wfaku mur^hfu wa koba wu nge tifi. Loko ku wa
 Silumi, hiles^wfaku u na nanga wa pembela, o ta hanya.
 Loko a ta fa ti ba Mabye, ti ba bvuri ti
 phikelele š^wna. Bvuri ntafi walowo i nkosi.

Loko munhu a ya Mungomeri a sukile a
 hlahluvile, ti nwi bela Mabye ni matukwala, hiles^wfaku
 a nga vuyis o ta va a ri yena noyi.

Mungoma yena o ta^{ba} yena. Tifwa hi Ngati-
 mbir^hfu na š^wthangu loko a ta pembela.

Loko munhu a sungula ku hlahluva, o fanele ku
 lava nkunku wa huku wo basa, kutani a hlanganisa na
 mbitu ya koti. Kupti a ta ka a nga rivali les^wfi
 tifwisisaku š^wna. Mur^hfu wo tsamba tihlolo ku ha va.

Njetimane Mavinda. Nghonyama.

Siŵongo. Njetimane Mavinda, wa Majonge, wa Šidya,
wa Mapele, wa Mboja, wa Makukutu, Loko wa
Ši ŵo nga wa ri: "Thosa ŵintu! Nghonyama"

Loko na ha ri mŵonge, ndŵi fele hi ta ta wa mina
ndŵi ha ku lumuka, kutani hina vana va yena hi kuma
ku saniseka, hi suka wa manani Nwa-Milomo hi ya
kulela ka kokwa wa manani. A hi ri vana vana
Mavito ya van hi ŵa: Šigodo hosi ya hina, wa vumbi
i Majonge va nga taya vito ra kokwane a nga ri vilela,
ri va ra ti mamba, kutani ku ta mina.

Hi velekiwile e ka Makunje e Mhlengweni. Laha
hi nga ya kulela kona hi le Msapa. A hi riwa mate
ya Mungedzi. Kona ka va kokwana, a ku ri ri
tikomu to fuyisiwa hi Hosi Nghunghunyane, kutani
a hi ri sa tona šinwe na timbuti. Kutani laha
a hi ri kona ka va kokwa wa manani i Hundzuku
wa Nghonyama. Hakelo ya ku ri sa ka mina ndŵi
nyikiwe šikomu leši ndŵi nga nyika manani a rima hi
sona. Loko ndŵi ha ri sa ndŵi diele mpfundla, ndŵi thumba
mbavala yi file.

Lesi a hi thamisite šona, a hi ri vanhu va
Nghunghunyane. Kutani o lo na rufa Nghunghunyane
a ya Bileni, na hina ho iwi landa. O fuyisiwile
e Msapa hi Sipenanyana wa Mtsopi hikuva

Nghunghunyana. o na ^humela tinyimpi ku ya riwi hlasela to hwi t^sandfeka. ~~isemay~~ Siperanyana wa Mbingwana a ri tikweni ra yena a ^vu-tsopi kusuhi na Bileni. Nghunghunyana loko a ya ^thama kusuhi, a e-ndlela ka hwi kumela ku suhi. loko a akile muti wa yena, o ^humerile buta pa yena ~~ea~~ Mamboza ku ya hlasela. Vatsopi ri tika. ~~isandfeka~~ e Sangweni. loko Mamboza ma^sandfeka, ku ^humeriwile tindfana ra kona Mabanga, va ya t^sandfeka e Sangweni na vona. Tinyimpi ta kona a ti. fambisiwa hi magigwane wa ka Khoša.

Magigwane. loko a fambisile va t^sandfeka, o ^humerile. munhu ku ya byela Hosi Nghunghunyane hi lahu a va t^sandfeka ha kona hikuva Siperanyane a akile khokhole. hi timhande kutani Nghunghunyane a va byela va. randfela muti, ni ku si va lomu va iwaka kona. mati. E khokholweni ra Siperanyane, a ku ri ni ^hMulungu a ri ni nsati wa yena. Hi ku lwa to/ mulungu a huma kutani a ya vonana na Magigwane ku ri a ta kuma mati yo riwa. Mulungu o kamberite ka Magigwane ku humesa nsuti wa yena loyi na yena a a ri ni torfa. H va ptuleriwile viki va nga kumi mati. Mulungu a a ri Muputukezi.

Loko a twile torfa ^hSiperanyane, a humesa vanhu va yena loko ri ya ku seni, kutani vanhu vakwe vo tala va dlawwa hi Nghunghunyana, ku sala

(3)

K24 / 9

yena Sipenenyana ni vo Sati vukwe, kutani Sipenenyana
 a tsutsumela ka Muportukezi. Nyimpi yozleyo
 hosi ya mina Sigodo o yi lwile. E ka nyimpi ya kona
 a ndi yi mufana loyi a ringanaku 18 wa malembe.
 Loko ku hlurwile Sipenenyana, a kufi ni hosanyana
 yinwona a vo ku i Mangondi, yena mak. Mangondi
 a twa hikaha Sipenenyana a nga hlaseriwa ka kona,
 a nkoza a humesa tihomu ta. 8; kutani a
 thakiwa, kambe khokholo pa yena yi hlurwile a
 va munhu wa hosi

Hi tihoma ta Nghungunyana leti a ndi risa tona
 ti file. ti hela ku sala Nkavi yinwe leyi a nga rilela
 ka yona ntwini wa yona

Loko ndi ha risa, ku lwirwile tinyimpi to hlava.
 Loko Mangondi a nkonzile ka hlaseriwile Zavanji,
 ku hlaseriwa Siska samayindi, ku ta ya ha Bahuli leyi a
 yi lweriwa matini e nambyeni wa Nyambhavaale, kambe
 na kona Nghungunyane a hlula.

A ku ri ni Matsopi unwana loyi a fuyisiwile tihomu
 hi Nghungunyane, kutani riwinyi wa tona a fumela Hlangwini
 wa ka Mabundu kuri a ya ti teka. Matsopi loyi a a ri
 Mange. Kutini mange o kotile ku ala na tihomu,
 kutani a hlaseriwa, vanhu va dlawa, kutekiwa
 tihomu. Nkari walowo a ndi hari Bileni
 na manani, se tihosi ta mina tiri Spelonkeni

e ku tixeni. Kambe a nafi kurite, kumbe nafi
 ha risa. Munhu a risa a konfo a huma makovu.
 Loko ku khomiwile Nghunghunyana hi Mapotukezi,
 Magigwane o humesile nyimpi leyi wa mina nafi ngu
 huma e ku ya twa na Mapotukezi. Nyimpi ya leyo
 yi dlele valungu va ythhanu-na-vanharfu. Hi tlhela
 hi hlangua e rivalemi na Mapotukezi, hi hlangua
 na vona-ri e Mhlohlweni laha Mapotukezi va
 nga hi tsutsumi Mapotukezi va teka Mabunu
 mambiri ku ri ya va pfuna, kutani va ta hi juma.
 Ka ha ri mpundfu sinene hi ri ko. Mhlohlweni,
 Kutani va hi hlula. Svito ra Mabuna uriwana loyi
 va ntima va nga hwi thya, a va ku: Imgoni-a-nya-
 dhle-nkuku. Kwalaho va ka hina va hetiwile
 sinene. Hi ponisiwile hi Vembe. Mina ni va
 ntanga ya mina a hi ri ha va Mubutu, a hi vitaniwa
 "tindi vi" Kambe a hi ri madzaha. Loko hi vona
 kuri ha hela, hi loko hi tsutsuma hi pela Vembe, hi
 pelela Siyembeni laha a hi languteme ni Kuwa
 wa Mavungu. Mapotukezi a va yimile ni Vantima
 vusiwana kutani va hi hlula hi ku olova.

Mina nafi tsutsumile nafi ya etlelu a Benjune
 e Sinambyana lesi si tsholetaku Mithi (Vembe)
 ni ri ni vanwana. Nafi yile nafi ya hlungana
 na Mukonwana Malikopo. Kutani loko hi yimile

S^winwe ni Malkopo, hi twa Sibamu ha ha^w Vutisana.
 leš^wi hi nga ponisa š^wona; loko hi twa Sibamu ho
 hambanisa š^wes^wo a tsutsuma a nd^wi siya mina
 nd^wi nga š^wikoti ku tsutsuma hi milenge a yi
 v^wava. Sibanu leš^wi hi nga Sitwa a š^w, dlaya
 Mahonisani wa ka Mabunda tata wa lava va.
 nga Ingwe-Kulu.

z^h Mina nd^wi yime e ka Mukginyana Malkopo e
 nd^waku ka nyimpi vanhu va v^wur^wva va v^wutuma va
 ta kwala Sipilongo loko va ri kaš^wi va ta hakno,
 va ri na manana, manana a fika a fa ndleleni
 va fela e Nghumbhen e tikweni ru ka Maswani
 ku hand^wu Ribyeni ra ka Matsambu, mina nd^wi ta š^wi twa
 ku ri khate ku ri manana o fite. Na tamakweru na v^wona
 va š^wi twile nd^waku bikuva a va knorwile e Sipilonga.
 Va ferile maš^wokweni ya Makwatiyane wa ka
 Nghonyama

Loyi a nga sala a hamesa nyimpi a nga
 Magigwana, va riwi landite Maportukezi ya Khume
 ni vanhu va ntima va Khum^e, va ta riwi land^wo
 va riwi Kumela a tikweni ra ka Mongwe ku ya
 e Mabulanini, va riwi dlaya va tekashloko
 va ya vika hi z^w yona.

Na mina nd^wi ta sala v^wasi land^wo e Sipilongo
 nd^wi ta fika nd^wi thama e tikweni va Mkhomi.

K24/9

Ku herile Malembe mambifi^h ndi^z ha/ri Bileni endoku ka^{zR} loko Nghunghunyane a khomwile.

Loko ndi^z fikile e Sipitoken, ndi^z fikile ndi^z thamb thama^S tindhweti timbifi^h endoku ndi^z ta suka ndi^z ya dorobeni, ndi^z fikile ndi^z tirfa^h a Springs. Ndi^z tirfa^h e mugodini wa Malahla ya nga se boša mali. A ndi^z kuma mali ya £2-10 hi nhweti. Ndi^z engeta ndi^z vuyela ndi^z ya tirfa^h e mugodini wa Golo, a Johannesburg ndi^z tirfa^h e ka Mavumbuki kusuhi na "Robson Gold mine" ndi^z kuma £1-15^s hi nhweti. Va ku ri mali ku hava hikuva a ku ri ndi^z ku ka nyimpi ya Mabunu na Manghezi. Nona kwalaho ndi^z tirfa^h e wa tindhweti.

Ndi^z suka se ndi^z tirfa^h handle e ku andlala Mibedya mirafa, ndi^z kuma £3 hi nhweti. A va tirfa^h tihofisi valungu va mimi. Ndi^z va endlela tixi na Madyambu ntsema. A va ri Majarimani.

Hina hi vilekiwile hi ri hava makwavo wa šisati, kutaru lesfi a hi ri Vararu, hi lo tirisina hi nyikana mali hi teka va-sati.

Loko tinosi ta mina ti vona lesoku ndi^z ti prunite ku teka ti ndi^z thikelela ndi^z ti vonelu hi ndeše.

Ndi^z tirfa^h ngoptu ri valungu vo penda ndi^z kuma £1 hi viki (A si ri si kotšiši.) Male ka mesilani ndi^z tirfa^h ka Charlie Hood. Male ka Manghamane

K24 / 9

Kusuhi ni Drill hall ya Johannesburg. Valungut
 va kona a va a ka sikolo na Makolits'hi
 Uaku i "Mr. Harble."

Suma leši nafi nga lovoa hi Sona, nafi lo endla
 binda^{2w} ro endla tinghundu nafi šavisa nafi
 thamile e Sidukamini. Nghundu leyi kulu a yi
 dura 10/- Akuri na taka 5/- na taka 2/6
 tinghundu ta kona. Nafi ta vuya a kaya
 Loko nafi ta vuta, nafi vutile a nga se khombu,
 nafi vutile hi £6. Loko nafi vutile nafi tthelela
 e dorobeni. Nhwana wu mina a sala a tsineriwa.
 E vukhambeni nafi humesile £1. ya tinguvu ni mitseka,
 ni vuhlala, nafi nga tivi leši va nga humesa haleno
 kaya. Nafi rumela kambe £17.
 Loko nafi ta vuya nafi humesa yinwana ya £26
 yi ta hlanyana £49. Kutani va nafi hlomisela.
 Nafi tekile ka Tingwane, ya Tsakeni wa ka Shikovele.
 Nsati wa mina i Madumelani.

Madumelane a veleka a veleka mthanu wa
 Vanhwana na unwe na mufana u-rwe. Mufana a
 lova, ku sala Vanhwana. Loko nafi ku nafi teka
 unwana nsati o futuma. Nafi futumevile hi va sati
 Vambiri va hlomile. Nafi va hlongorile hi ku loya
 Onwana a a ri ni nwana wa mufana, ku fikela
 seši a ku wa vuya mufana, nafi a ile hikuva i noyi.

Vana va mina va mune va tekivile.

Hikwašo va lovorina šinene, ndfi va ni tihomu leti to tala. Kutari vanhu va ndfi vondoka va loya tihemu ta mina. Tinga ha veleki, tinwane ti fa mahlu, tinwane ti fa. Tihemu ta mina a ndfi nga ta ha vula vula, a ndfi ta va ndfi fumile. Vana va mina lava va nga lovorina i mune. Va le vukatini hikwašo. Loyi wa vuntlhanu ku humile khume ra tipond.

Šeši a ndfi ha koti ku tirfa. Ndfi dya šuma ša vana a ndfi tirfa šinene. Hi mina wo sungula ka šava puluhu e tikweni ra ka Piet Booi.

Leši ši ndfi hantšisaka ku tirfa i ši vavi leši ši nga la nani ka mina. Toko ši ndfi khomile ndfi bongu ku fana ni homu.

Vanwana va ndfi inšile mišfi va ku šidyisa, ndfi hlanta murfi ntšena. Vanwana va lembe va ku ši ta hola, va humesa moya wa ngala, šinkhova, kambe ndfi ha vabya.

Ndfi karile ndfi ya ka Doko dela. wa šilungu ndfi kuma se ši antša. Ndfi tšhipile ku bola hi lembe ra 1940 hikwalaho ka ku vabya.

Hosi Piet o khomile pasi ya mina wa šeši hikuva ndfi pfumela pondp yo kutula pasi ya vutšhipa hosini. Lo ko ndfi kuma pondp, hikona ndfi nga ta ya yi teka.

MAY - 4 1942

K24/ 9

Timhaka ta sungula hi Madumelani Nwayingwane.

Na Tsatsawane Nwangwana. Na Nwa - Mpfumari.

Loko munhu a ri na khwiri

Loko munhu a ri ni nyimba, a nga pfumetivi ku ya laha muvabyi a nga kona, veri vuvabyi byi nga kula. Loko a ya kona o fanele ku tshama loyi a vabyaku e ri byanyi ku nwi lahela. Ribyanyi ri nwana ni ri nwana ya lahela.

Loko munhu wa nyimba a nyikiwa sangula laha a vatoku kona, a nga tshami; hikuva nkafu wuwana ku nga via ku tshami la nga fele hi shlangi sa hafi simango, kumbe loyi a nga hamerwa hikhwiri. Loko a tshama ko kwalaho ku nga tshama la nga ferwa, na yena a nga hamerwa hi khwiri kumbe ku ferwa.

Loko munhu a ri ni khwiri rikulu, a na nwi pfumeti ku dya ngopfu, veri loko a lava ku veleka sa hafa, a nga hatli o humile nwana.

Loko khwiri ri ri rikulu, a nga pfumetivi ku famba lwengo a ri yese, a fanele ku famba ni ntshatsi. Loko ri ri ri kula ngopfu, a nga pfumetivi no famba. Miphiso wa tiva hikwayo.

Munhu loyi wa khwiri loko a kombela so kombela a nga tsonivi, hikuva a nga ta kafateka e ku velekeni, ni nwana nkafu wuwani a biha.

Loko wa nsati a ri na khwiri, a nga yi ka loyi a ha ku veleka a nge se humaku Vutsfedyaneni,

2, K24/9

hikuva nkarfi uinane u ta va a etele na nana wa kwe;
 se šihlangi leši šī nga velekiwa, šī nga bola šinkavama;
 šī vuya šī fu.

Munhu wa nyimba a nga pfumetivi ku yimisa šihlangi
 e marhumbyini ya yera šihlangi leši šī nge se kotaku
 ku famba, hikuva šihlangi leši a nga šī šingo;
 hambi nkarfi wo fiko ku ri šī famba, šī nge fambi
 šī ta yimela ka veleka ka wansoti loyi a nga šī
 yimisa marhumbyini; ku va loka se hi kona šī
 fambaku loko se a velekile.

Wansoti loko a ri ni khwiri, wa layiwa ku ri loko
 a šhama a nga ti hoši kunene kambe a šhama
 Kable, ku ri šihlangi šī nga šhuki šī vaviseka:

E ka šakudya a nga pfumetivi ku aya šfo
 hisa, o fanele ka šfi šhika šfi titimela, hi kona
 a dyaka loko a dya šfa ha hisa šihlangi šī
 nga tspha le ndene.

Loko a ri ni khwiri a nga rite rili. Hambi o byeriwa
 makhombo a nga na ku rila, hikuva na yena a
 nga wela hi makhombo ya šihlangi leši šī nga
 ndeni. Hambi o va vishiwa hi yini na yini, a nga
 na ku rila, o fanele ku miyela ntsema.

Munhu wa khwiri a nga ntšitšisani tinguvu na
 khomba hikuva loko khomba yi vona tinhweti ta
 yona loyi a nga na khwiri ri nga huma.

MAY - 4 1942

K24 / 9

Nwa - Ntengane.

Ntengane i nwana Mampetwane, wa Berwane wa Tsatsane, wa Nwašilwele. Va ka Tsūma) Hi Vahlave va Vembe.

A hi thama ka Papayi ntungeni wa Vembe Papayi i wa ka Valoyi.

Loko hi nga ~~ya~~ ya ka Papayi, a hi thamile tikweni ra ka Matsambu wa ka Valoyi. Matsambu wu Khadloyi. Ntengane a a ri yena nana ya Matsambu. Loyi Matsambu a tolovele ku yima latani Ntengani. A Misapa a ku fumivva yena hikuva a a ri munhu loyi a a ri ni šifuva ša timhaka.

E ku hanya ko Matsambu ni vanhu vakwe a ku ri lo'ko lulama; kambe loko munhu a onhile, a bohiwa šinene. Loko munhu a hungukisile nsati wa munhu, a bohiwa khame ya šikomu.

Tikweni ra ka hina, Valoyi a va nga tali hikuva loko munhu a vabya a ku humiwa Mungomia ku ya biwa noyi, noyi a byewuriwa, a tsemuriwa na šp ambala. Ha na nyingi a dlawwa, katani hi mhaka ya leyo, vanhu a va tšhava ku loyana. Noyi a bohiwa va ku: "Nwi hanyisi, loko u nga nwi hanyisi u ta fa na yena."

Milandzi nkazi wa towo a yi mangariwa hi šikomu šinwe. loyi a dyiwaku hi nandzi,

A bohwa a rihā. loko a rihile, a tlhela a
 tlhandiekela šfikomu špinwona lesfi a šfi sala hosini
 leyi yi nga senga timhaka.

Ntengane loko a tšhamite malemfe yo tala e
 tikweni ra Matsambu (Rhodesia) a teka nsoti
 wa šiteko Nwamalaši. Nwamalaši loko a hloma
 a kuma Ntengane a ri ni nsoti wa nāhaka, nsoti
 loyi wa nāhaka i Nwašalalani. Nsoti loyi wa nāhaka
 a a ri wa hosi ya Ntengane hi le ka vātātana wa vana
 Hosi ya Ntengane a a ri Malashi loyi a nga fa a a ri
 ni vana Vanharfu ni Nwašalalani. Vambiri madzaha, uhve
 i nhwanyana. Malaši a a ri ni ntlhanu wa vavasati.
 Kambe lava va hvekaku lomu va nga dyiwa kona nāhaka
 i vambiri ye Nwašalalani na Nwamakwarule. Lava
 Vanharfu a va tiveki lomu va nga ya kona.

Nwašalalane o fikile a kuma vana Vanharfu
 na Ntengane. Mambiri madzaha na nhwana.
 Madzaha maleva ku sala mina nhwana wa
 kona. E ka loyi wa šiteko a kuma nnta
 ntlhanu wa macifaha nahwanai madzaha
 mata hikwawo va nga se kuma ni šihlangi
 ku sala loyi wa nhwana.

Hi mhaka ya leyo, tatani a vura e ka
 Matsambu a ya laha a nga kuma kona
 nsoti wa šiteko e tikweni ra ka Papayi wa Valoyi;

Mhaka leyi yi nga niwi susa hi leyi yo fela hi
 Vona e ka Matsambu. Loko a hlahluwa Mungoma
 a ku: Ruru, u nga ka landu Vona va wena."
 Na yena Nwa-makwarule rap nga rivata ku niwi hlava,
 a a ri ni vang ruru va sisoti, kambe va fa
 hikwafo va ri vabvana.

E ka Papayi Ntengane a nga ha ri ntshumu; O
 thamavu. Vukosi a byi helele e ka Matsambu. Hi lembe
 le-ri Muzila a nga ruru e Misapa a ya thama
 Bileni, Vasuti va Ntengane va fa hikwafo.

Ntengane a tshama e tikweni ra ka Papayi, a
 nga ri ni Spakudya, a hanya hi ku kombela. Vona
 va yena a va file, ku sele Mnyamani toyi a nga
 tekiwa hi Hanyane.

Ntengane o hanyile hi ku nana loko a fele hi
 Vasoti. Vanha va niwi nyika Spakudya, va Konga va
 Kayala. Loko va lafele ku niwi nyika Spakudya,
 a famba a Kayakaya na phunga e ku lava
 mihandu. A kala a fa a fela nhoveni. Lesi
 si nga dlaya yena a si tivivi hambi ndlala,
 hambi tora, hambi sfi-hori, a sfi tivivi, kambe
 Veri i ndlala.

Mina Mnyamane na tekiwile hi ri ka
 Papayi hi Hanyani, wa Ntsakisi, wa Mlati
 wa Mantseha, wa Bangwane, wa Mumuwatolo,

wa Sinyori (U) sa Humba, sa Kangandla ribyeni. Vahlengwe
 Ndi Kundesile muptini wa Gwenda wa Phuvane. (Rikhofo)
 A ka Gwenda a ku tekiwile vahahani wa mina.
 Loko ndi nga se va na mwana, ndi na noheriwile
 ngoptu e ku sunguleni ka mina. Va ndi veng a hi
 lesi a ndi nga kumi siphlangi. Ku laviwile tinanga
 to hi thungula, ndi ~~bona~~ ndi kuma si kwiri.
 Narigu leyi yi nga siphkoto hi yile hi ya yi kuma
 Hlengweni e tikweni ra Laveta (Tshauke) E Ahle-
 ngweni ndi thamile ku ringana Nthanu wa male-
 mbe. Ndi kuma kwihiri, yi huma. Loko kwihiri
 ra mina si humile, ndi hundwa hi Nthanu wa
 tindhwetini ra yinwe ndi nge se tivana kambe si
 nuna wa mina. Si yirisiwa ku ri ndi nga thuki
 ndi hlengane na ye. Loko nkarhi se wu fiko,
 hi tanga hi ku lava vianga yi ta hi hlenganisa
 hi miri yi hi Hhavela tindhlanga yi teka ngati
 ya mina ni mahlungu yi totiwa nuna wa
 mina ngati ya yena ni mahlungu yi totiwa
 mina. Yiniwani miri a yi thama siphaphanene
 yi lovekiwile kutani hi nwa yona loko hi twa
 to ra. Yiniwani a yi katjiwa ni madheke
 Ndi kurile ndi ku kumbiri ndi ha onheke-
 ringa hi kwihiri.

E ndhaku hi Suka Hlengweni ni nuna wa

(5)

Wā mina hi vūyelo ko Papayi. Ndi² fikile kona
ndi² vēleka nwana wa nhwanyana, va nwi
thya vito ra Vātshikile. Loko a tšineriwa o ti
thya ra Mnene.

Loko Nqunghunyane a Sungula ku fuma,
hina hi vūfela Tshakoma wa Madzi vāndiela.
E Tshakoma, hi vānile ku hambana ka ku fuma
ka Matshangana ri ka Vāvenda. Milawu ya
Vavenda hi nga yi toloveli. Ku luva ka Sivenda
ku hi tikela ngoptu. Loko hi vona Vāvenda ūa
losa va ri ka^h va vūlavulela hi marito ya le
hansi hi hlamala šinene hikuva a hi nga ti vi ku ri
ku endliwa yini. Šeš² hi kona hi vonaku ku ri
vo endla yini. Loko ndi² ri Tshakoma a ndi² ri ni
vana vo mbi^h wa vūmbiri i George. Hi r^h r^h Tshakoma
ku ya ūhama a širindi².

Loko George a vēlekiwa, i lambe ler. Jiwana a nga
fa hi rona. A širindi² ndi² fika ndi² vēleka vana
va mune. Vāvāsati vavaru. Loyi wa wanuna a
ngafri George a dlayiwa hi šitimela a Maritzburg.
Se ku sele vāvāsati vambiri ni vāvōnuno
vambiri. Vāvāsati ku sele Nshalati na Makhane
Nshalati a tekiwa hi Sikakala wa ka Mašanganyi.
A lovorwa hi makume manharu ya timpondo.
Makhane a tekiwa hi Piet Booie wa.

(6)

hi Mune wa makume wa tipond^L ta golo.

Mubveša loyi a a ri phorisa ra mulung^u loyi a va ku i "Cetswayo". Endaka loko Cetwayo a fambile, a sala o phoriso ka Khubani.

Nuna loyi wo teka nwana e wa mina loyi a Muvenda, hi yena a ndi hlayisaka. Nana wa mina o file khale ka hari Siring².

Sesi ndi ~~Sata ndi~~ hlayisiwa hi Makhanane. Muvenda loyi loko a phorisile matembe larwa ya itala, va riwi. Veka Vuhosi.

Hosi leyi Piet Booi loyi a nga teko nwana wa mina Makhanane, o randa ngoptu / Matshangana. O ni Nthanu wa va vasuti na Wuniwe wa Matshangana. Vasuti va yena va Vavenda a va talanga. Tiko ra mukohwana wa mina Piet ri ni sikolo simbini hikuva i hasi yo randa dyondo. Tindlala leti ndi banela ka Makhanane loyi wo teko hi Muvenda. A va ndi hleka loko nwana wa mina a tekiwa hi Muvenda va ku ri Vavenda a hi Vanhu. Loko a ndi twile ta vona namuntlha a ndi ta va ndi ri huja ni Vutsutsumelo; kumbe a ndi ta fa ku fenu nu tatanu a nga huva na Sindi ro voniwa!

End. S. 538